

MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA GRAFIK KO'NIKMALARNI SHAKLLANTIRISH VA ULARDA UCHRAYDIGAN QIYINCHILIKLARNI BARTARAF ETISH YO'LLARI

Umarova Charos Yusupovna

Navoiy shahar 24 – sonli “Qaldirg’och”

Davlat maktabgacha ta’lim tashkiloti tarbiyachisi

Annotatsiya: ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda grafik ko'nikmalarni shakllantirish va ularda uchraydigan qiyinchiliklarni bartaraf etish yo'llari xususidagi fikrlar keltirilgan.

Kalit so'zlar: grafik ko'nikmalar, grafik mahorat, maktabgacha yosh davrida grafik ko'nikmalar, yozuv malakalari, rivojlantirish usullari.

WAYS OF FORMING GRAPHIC SKILLS IN PRESCHOOL CHILDREN AND OVERCOMING THEIR DIFFICULTIES

Abstract: this article presents ideas on ways to form graphic skills in preschool children and to overcome difficulties encountered in them.

Key words: graphic skills, graphic skills, graphic skills in preschool age, writing skills, methods of development.

KIRISH

Grafik ko'nikmalar – aniq belgilar va ularning kombinatsiyalarini tasvirlash imkonini beruvchi yozuv va chizma qo'l harakatining odatiy pozitsiyalari. Grafik mahoratni shakllantirish muammosi psixologik-pedagogik adabiyotlarda (A.B.Zaporojets, L.A.Venger, T.S.Komarova, N.S.Pantina, O.A.Karabanova va boshqalar) keng yoritilgan.

Grafik mahorat quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- egilish burchagi;
- tebranish, aylanish, silliq chizish bilan chiroyli va oson (ta'sirsiz)
- chizish qobiliyati; keng, tor, filiform, singan, spiral);
- grafik harakatlarni qiziqish bilan, ishtiyoq bilan, kuchlanishni kuchaytirmasdan bajarish.
- ajratib olinadigan va ritmik harakatlar turli xil tarkibdagi grafik elementlar (mavzu tasvirlari, har qanday konfiguratsiyadagi chiziqlar -
- chizuvchi yoki yozuvchi bolaning to'g'ri holatini barqaror saqlash;

Grafik faoliyat tushunchasi turli xil tadqiqotlarda noaniq tarzda qo'llaniladi va talqin qilinadi. Grafik faoliyat ma'lum asboblar - qalam, qalam, bo'r va boshqalar yordamida bajariladigan faoliyat sifatida belgilanadi. L.A.Venger grafik faoliyatni

grafik faoliyatning tarkibiy qismi deb hisoblaydi: “grafik faoliyat ikki komponentdan iborat murakkab faoliyatdir: badiiy-majoziy faoliyat va grafik faoliyat. Grafik faoliyat tegishli asboblari (qalam, cho'tka) bilan harakatlar yordamida amalga oshiriladi. U bir qator maxsus harakat qobiliyatlari va qobiliyatlarini o'z ichiga oladi”. Semiotik nuqtai nazardan grafik faoliyatni tavsiflovchi zamonaviy tadqiqotlarda u grafik matnlarni qurish, uch o'lchovli ob'ektlarni ikki o'lchovli grafik tasvirga o'tkazishga qaratilgan faoliyat sifatida taqdim etiladi.

Maktabgacha va boshlang'ich maktab yoshidagi bolalarda grafik faoliyatni shakllantirishga bag'ishlangan ishlarda grafik faoliyat grafik tasvirlarni qurish usullarining murakkab tizimi bo'lib, bir qator maxsus vosita qobiliyatlari va qobiliyatlarini o'z ichiga olganligi ta'kidlangan. Shunday qilib, yozishni grafik faoliyatning eng muhim turlaridan biri sifatida tadqiq etar ekan, M.M.Bezrukix shunday ta'kidlaydi: “Yozuv murakkab psixofiziologik tuzilishga ega bo'lib, artikulyatsiya va eshitish tahlili, fazoviy idrok, ko'rish xotirasi va vizual nazorat mexanizmlarini, qo'l harakatni muvofiqlashtirish va harakatni boshqarish, pertseptiv tartibga solish va lingvistik qobiliyatlar majmuasi (tovushlarni farqlash qobiliyati, tovush-harf tahlili va boshqalar). Shuning uchun yozishni o'rganish juda ko'p qiyinchiliklar bilan bog'liq. Shunday qilib, olti-etti yoshli bolalarda qo'lning mayda mushaklari yomon rivojlangan, bilak suyaklari va barmoqlarning falanjlarini qotib qolmaydi, harakatlarni asabiy tartibga solish nomukammal, statik harakatlarga chidamlilik. yuklar (yozuvning ajralmas qismi) ham past. Bundan tashqari, ko'plab bolalarda fazoviy idrok etish va vizual xotira mexanizmlari, vizual-motor muvofiqlashtirish mavjud emas, bu esa qo'shimcha qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi.

ASOSIY QISM

Grafik faoliyatni o'rganishda uning rivojlanish jarayoni muhim o'rin tutadi. Ta'kidlanishicha, grafik faollik dastlabki yillardan boshlab bosqichma-bosqich shakllanadi. Turli yosh bosqichlarida bola vizual tasvirlarni turlicha idrok etishi va ularni grafik tarzda aks ettirishi mumkin. Rivojlanishning ikki bosqichi mavjud.

Grafik faoliyat: tasvirgacha va tasviriy . Birinchi bosqichda bola qog'ozga qalam bilan "o'ynaydi", ya'ni varaqqa hech qanday ma'no qo'ymasdan chiziqlar va siniq chiziqlar qo'yadi. Bunday "o'yin" bolaning kattalarda kuzatadigan harakatlariga taqlid qilish natijasidir. Ushbu bosqich "belgilash" yoki "estetikdan oldingi" bosqich deb ham ataladi. Ikkinchi bosqichda - tasviriy - uchta kichik bosqich mavjud. Birinchisi, ibtidoiy tasvir: bola vizual tasvirlarni o'zlashtirgan eng oddiy shakllar (doiralari, to'rtburchaklar, uchburchaklar) bilan bog'laydi; ikkinchisi - sxematik tasvir: o'z chizmalarining nomukammalligiga qaramasdan, eng oddiy shakllar yordamida yanada murakkab ob'ektlarni etkazishga urinishlar amalga oshiriladi. Shu bilan birga, tasvirlangan narsalarni tanlash ularning soddaligi bilan emas, balki bolaning shaxsiy qiziqishi bilan bog'liq. Tasviriy bosqich "ishonchli" tasvirlar bosqichi bilan tugaydi,

bola asta-sekin sxemadan bosh tortadi va ob'ektlarning haqiqiy "ko'inishini takrorlashga harakat qiladi. Grafik faoliyatning eng keng tarqalgan komponentlari sifatida :

- vizual idrokni farqlash (idrok etish qobiliyati).
- vosita (ma'lumot va uning asosida vizual tasvirni qurish),
- integratsiya komponent va (qo'l-ko'zni muvofiqlashtirish)

Vosita komponenti yoki chizmaning ijro tomoni T.S.Komarova tomonidan o'rganilgan . Uning chizish texnikasi, harakatlarni shakllantirish va tartibga solish chizish harakatlari "qo'l mahorati" tuzilmasi yaratilishning barcha bosqichlarida qo'l harakatlarini vizual nazorat qilish kerakligi aytilgan. Tasvirlar: "chizish texnikasi ikkala harakatni ham ko'rish va vosita nazorati ostida harakat (taktil va kinestetik) sezgilar" ularni idrok etishni ham o'z ichiga oladi; Ushbu tadqiqot chizmachilik texnikasini tashkil etuvchi malaka va malakalarning tasnifini taqdim etadi.

Birinchi guruhi malaka va ko'nikmalardan iborat. Asboblarning qobiliyati. Bularga to'g'ri pozitsiya kiradi. Vertikal chiziqlarni chizishda qo'lning asbob bilan holati, gorizontal chiziqlar chizishda qo'lning asbob bilan holati, keng chiziqlar chizishda va ingichka chiziqlar chizishda cho'tka bilan qo'lning holati va qo'lni ishlatish qobiliyati, qalam va cho'tka ravon bo'lishi kerak.

Ikkinchi guruhga "ko'nikmalar kiradi, ularning rivojlanishi tasvirning vazifalariga muvofiq bosim kuchi, tempi, ko'lami, bir xilligi, birligi, silliqdigi bo'yicha chizma harakatlarini tartibga solish qobiliyatini shakllantirishga olib keladi. Harakatning nomlari keltirilgan sifatlarning har biri mahorat sifatida ishlab chiqiladi"

Uchinchi guruhga ob'ektlarning fazoviy xususiyatlarini (shakli, tuzilishi, hajmi, nisbati) o'tkazishni ta'minlaydigan ko'nikma va qobiliyatlar kiradi. Bu ko'nikmalar orasida qo'lning harakat yo'nalishini o'zgartirish qobiliyati (burchakda, qo'lni to'g'ri chiziq bo'ylab harakatlanishdan yoy bo'ylab harakatlanishga o'tish va aksincha va boshqalar), harakatni bo'ysundirish qobiliyati mavjud. Qo'l uzunligi bo'ylab segmentlarni o'lchash uchun (to'rtburchaklar, kvadrat) va harakatni o'lchov tasvirlariga yoki ularning o'lchamdagi qismlariga bo'ysundirish qobiliyati. Uchinchi guruhga kiruvchi malakalarni birinchi va ikkinchi guruhlarga kiruvchi malaka va malakalarni o'zlashtirmasdan turib o'zlashtirish mumkin emas.

Grafikani (yozuvni) shakllantirishda hatotlik san'atini va husnixatning o'rnini ham beqiyosdir. Ammo husnixat mashg'ulotlari uchun zarur qoidalar qisman mavjud va ular yuzaki tushuntirilgan. Masalan, chiroyli yozuvga o'rgatish paytida faqat qalamni qanday ushlab qoidalari eslatilgan. Gigiyenik qoidalar talab etilmagan. Husnixatga o'rgatishning birdan bir yo'li ko'chirib yozish ko'nikmasini hosil qilish bo'lgan.

Bolajonlarni chiroyli yozuv malakalarini hosil qilish uchun birinchi navbatda diqqat, sezgi, idrok etish va xotira kabi psixofiziologik funksiyalar ishtirok etganligini ko`ramiz. Psixik jarayonlar va inson psixikasi xususiyatlari orasida diqqat faoliyati alohida o`rin tutadi. U ongning hamma shakllarida ishtirok etadi. Diqqat jismoniy harakat talab qiladigan, ishni yaxshi bajarishga yordam beradigan omillardan biridir. Bilimni o`zlashtirish uchun o`quv materialini idrok etish talab qilinadi. Yozish jarayonida ko`rish va eshitish sezgilari idrok qilinadi.

Yozuv jarayoni turli yozuv qurollari (ruchka, qalam, bo`r) orqali amalga oshiriladi va qaysi yozuv qurolidan foydalanishiga qarab qo`l harakatlari shunga moslashtiriladi.

Chiroyli yozuvga o`rgatishda, birinchi navbatda, quyidagi malakalarni singdirib borish talab etiladi:

1. Yozuv qurollaridan to`g`ri foydalanish
2. Parta ustida daftarni to`g`ri qo`yish
3. Yozayotganda gavnani to`g`ri tutish va tirsaklarni to`g`ri harakat qildirish
4. O`z xatini berilgan namuna bilan taqqoslashga o`rgatish.
5. Tovushni bosma harfga, bosma harflarni esa yozma shaklga aylantirishga o`rgatish.
6. Harflar shaklini idrok etishga (yozuvni qayerdan boshlash, qayerda tugatish, o`ngga, chapga, burilish, bog`lash va h. k) o`rgatish.
7. Harflarni bir-biriga bog`lab yozishga o`rgatish.
8. Harflarni bir xil balandlikda va kenglikda tekis yozishga o`rgatish.
9. Daftari chizig`idagi qatorlarni to`g`ri to`ldirish sarlavha, oy va kunlarni to`g`ri yozish.
10. Harflarning 75 daraja qiyaligini to`g`ri saqlash.

Demak, bolalarni chiroyli yozuvga o`rgatishdan oldin quyidagi malakalarni berish lozim.

1. Yozuv texnikasi, ya`ni yozuvning turli to`g`ri yozish usullaridan foydalanish.
2. Harflarning shaklini to`g`ri ifodalash, ya`ni grafik malakalarini egallash.
3. Yozuv vaqtida harflarning shakli bilan bir qatorda uning qanday tovush bildirishini ham bilish, ya`ni imloga oid malakalarini ham egallash.

Chiroyli yozuv malakalarini shakllantirish usullari

1. Namunaga qarab yozish.

Chiroyli yozuvga o`rgatishning eng asosiy usullaridan biri-harflarning shaklini namuna qilib ko`rsatish va yozdirishdan iborat. Har bir harf namunasi doskada barcha o`quvchilarning diqqatini jalb qilgan holda yoki ayrim o`quvchilarga daftarda alohida-alohida ko`rsatib berish zarur. O`quvchining vazifasi esa doskada eslab qolgan shakllarni o`z daftariga to`g`ri aks ettirishdir.

Doskada yozib ko`rsatilayotgan har bir harf barcha o`quvchilarga aniq ko`rinib turishi shart, agar ayrim o`quvchilar uni ko`ra olmayotgan bo`lsalar, qaytadan takrorlab ko`rsatish lozim. Ayniqsa, yangi harf yoki ularning bog`lanishini ko`rsatish vaqtida qayta-qayta takrorlash muhimdir.

2. Namunaga qarab ko`chirib yozish.

Bu juda qadimiy usul bo`lib, hozirgi kunda ham u o`z qimmatini yo`qotgani yo`q. Asosan, harflarning shaklini “Husnixat” dagi yoki “Yozuv daftari”dagi namunaga qarab ko`chirib yozadilar. Namunaga qarab ko`chirib yozish, tayyor harfning ustidan yozishga nisbatan ancha murakkab bo`lib, o`qituvchi ularning har biri ikkalasini qaysi vaqtda qo`llashni yaxshi bilishi kerak.

Bolalarning daftarlarida tarbiyachi tomonidan yozib ko`rsatilgan har bir namuna chiroyli va aniq yozilishi lozim.

3. Nusxa ko`chirish.

Bu usulni harf shaklini to`g`ri tasavvur eta olmaydigan , yozishda daftar chiziqalaridan pastga tushib yoki chiqib ketadigan bolalar uchun qo`llaniladi. Masalan, bola B harfini yozishda xatoga yo`l qo`yayotgan bo`lsa, tarbiyachi uni nuqtalar bilan ifodalab, daftarga qalamda yozib ko`rsatadi, o`quvchi esa uning ustidan siyoh yurgizib chiqadi. Bu usul o`quvchining shu harf tasavvurini kengroq shakllantiradi.

4. Tasavvur orqali yozish.

Tasavvur orqali havoda harflarning shaklini yozdirib mashq qildiriladi. Tarbiyachi doskada yozib ko`rsatgan harf yoki bog`lanishlarni bolalar qanday qilib yozishni , ruchkaning havoda harakatini kuzatib, tasavvur hosil qilganlaridan so`ng daftarga yozish ruhsat etiladi. Bunday mashqlar bolalarning qiziqishlarini oshiradi va jismoniy mashqlarni bajarishlariga imkoniyat ortadi.

XULOSA

Xulosa o`rnida shuni ta`kidlash lozimki, maktabgacha yoshdagi grafik ko`nikmalarni shakllantirish maktabga tayyorgarlikning muhim vazifalaridan biridir. Barcha yosh bosqichlarida bolalar ularni o`zlashtirishda qiyinchiliklarga duch kelishlari mumkin. Ushbu qiyinchiliklarni keltirib chiqaradigan eng ko`p uchraydigan sabablar - vosita (motor) etuklik, vosita rivojlanishidagi nomutanosiblik, konsentratsiyaning etishmasligi va faoliyatni rejalashtira olmaslik. Ushbu barcha holatlarda bolaga grafik ko`nikmalarni shakllantirish va rivojlanishdagi qiyinchiliklarni tuzatishda qo`shimcha yordam kerak. Grafik faoliyatni o`zlashtirishda ko`p bolalar qiyinchilikka duch kelishadi, bu ularning maktab hayotiga kirishini qiyinlashtiradi. Vizual naqshlar bilan, yozish darslari, matematika, chizmachilik darslarida, shuningdek, boshqa fanlarda ha qiyinchiliklarga duch kelishadi. Namunalarni nusxalash - harflar va ularning elementlari, raqamlari, bolalar

daftarlardagi hujayralar va o'lchagichlar tomonidan boshqariladi. Buning uchun rivojlangan vizual idrok va yaxshi fazoviy orientatsiya bo'lishi kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. M.R.Is'hoqova, M.Z. Fayzullaeva, J.R.Kucharov, N.Q.Azizova, N.M. Sultonova "Maktabgacha yoshdagi bolalarni savodxonlikka o'rgatish"
2. "Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi"- o'quv qo'llanma Faylasuflar nashriyoti, Toshkent-2017
3. «Обучение детей рисованию». Пособие для воспитателей детских садов./Под.ред.,С.В.Парафеева.-М.,1972г.
4. «Обучение детей технике рисования» Изд. 2-е, перераб. И доп.- М.,- «Просвещение», 1970г. Комарова Т.С.
5. Ananiev, B.G. Kosmosni idrok etish ta'limotida yangi / B.G. Ananiev // Psixologiya savollari. - 1960.
6. Arnheim R. Vizual fikrlash, London, 1970.
7. Bertin J. Grafika semiologiyasi: diagrammalar, tarmoqlar, xaritalar. - Viskonsin universiteti matbuoti, 1984 yil.
8. Bezrukix, M.M. Yozishni o'rganishda qiyinchiliklarga duch kelgan bolalar bilan mashg'ulotlar uchun mashqlar / M.M. Bezrukix, S.P. Efimov. - M.: Auris, Iceberg nashriyoti, 1991.
9. Davydova, G.N. Plastinografiya. Gul naqshlari / G.N. Davydov. - M.: Scriptorium-2003, 2008.
10. Dyachenko, O.M. Maktabgacha yoshdagi bolalarning tasavvurini faollashtirish usullari / O.M. Dyachenko // Psixologiya savollari. - 1987.
11. Dyachenko, O.M. Maktabgacha tarbiyachining tasavvurini rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari to'g'risida / O.M. Dyachenko // Psixologiya savollari. - 1988. 32
12. Enns JT, Girgus JS Pertseptiv guruhlash va fazoviy buzilish: rivojlanish tadqiqoti // Rivojlanish psixologiyasi. 1985 yil. 21-jild.
13. Eremina, JT.E. Bolalardagi o'quv qiyinchiliklarining turlari va ularni bartaraf etish usullari (tuzatish darslari materiallari bo'yicha): dis. samimiy. ped. Fanlar: 14.00.01 / Eremina Larisa Evgenievna - M., 2000. - 132 p.
14. F.Qodirova, Sh.Toshpo'latova, N.Qayumova, M.A'zamova "Maktabgacha pedagogika" "TAFAKKUR" NASHRIYOTI, Toshkent-2019